

Kitap İncelemesi

BENJAMIN MOFFITT – POPÜLİZMİN KÜRESEL YÜKSELİŞİ

Çeviren: Onur Özgür, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2020, Birinci Baskı (280 sayfa) (Özgün adı: The Global Rise of Populism, Performance, Political Style and Representation, Board of Trustees of the Leland Stanford Junior University, 2016.)

Giriş

Popülizm üzerine akademik alanda yapılan tartışmalar hayli zamandır sürüp gitmektedir. Kavram hakkında çok zengin bir literatür olmasına rağmen, “Popülizm nedir?” sorusuna bile birçok akademisyen farklı şekillerde cevap vermektedir. Henüz kavramın ne olduğuna dair birçok sorun söz konusuysa popülist liderlerin geniş kitleleri mobilize etme güçleri oldukça korkutucu gözüküyor. Dünya üzerinde demokrasinin en iyi tesis edildiği yerlerden biri olarak gösterilen ABD’de, Trump taraftarları Trump’ın seçimlerin hileli olduğuna yönelik beyanından sonra Senato’yu bastılar ve polisle çatıştılar. Dolayısıyla popülizm ile demokratik sınırlar içerisinde baş edebilmek için çalışmalarımızı geliştirmek zorundayız. Benjamin Moffitt’in eseri ise bu bağlamda popülizme karşı okuruna geniş çaplı bir bakış açısı sağlıyor. 2016 yılında yazılmış olmasına rağmen –henüz Trump ABD Başkanı olmamışken- başlığında da anlayacağımız üzere popülizmin dünya çapındaki yükselişine vurgu yapıyor. Arka kapağında ise kitabın son bölümündeki kısımdan alıntı yapılmış; popülizmin küresel olarak yükselişte olduğu ve yükselişinin devam edeceği vurgulanıyor. Avustralya Katolik Üniversitesi’nde dersler veren ve bir siyaset bilimci olan Moffitt’in popülizm hakkında iki kitabı daha mevcuttur.

Eserin içindekiler bölümüne göz attığımızda ise dokuz bölümden ve bir ek bölümden oluştuğunu görmekteyiz. İlk bölümde popülizm tartışmalarına kısaca göz atan yazar, popülist yöntemi uygulayan lider ve ona maruz kalan ya da etkilenen “halk”a da ayrı bölümler açarak değinmektedir. Ayrıca ikinci bölümde popülizm teorilerine kendisi de katkıda bulunmaktadır. Daha önce literatürde var olan bir görüş olan siyasal üslup olarak popülizm kavramının yeterince ele alınmadığını düşünerek, bu kavramı derinleştirmeye çalışmaktadır. Özne ve nesne yani lider ve halk ele alındıktan sonra, bu özne ve nesneyi etkileyen medya ve kriz gibi etkenlere de göz atmaktadır. Bu özne ve öznenin etkilenen nesnenin etkilediği demokrasi kavramı da sekizinci bölümde ele alınıyor. Son olarak ise popülizmin geleceği hakkında bir bölüme de eserde yer ayrılmıştır. Çalışmayı özel kılan en önemli nokta ise başlığına yaraşır şekilde popülizm fenomeninin herhangi bir kıtaya özgü olarak ele alınmamış olmasıdır. Literatürde Latin Amerika ve Batı Avrupa temelli popülizm çalışmaları çok yaygın olmasına rağmen, eserde en az 6 akademisyenin popülist olarak kabul ettiği dört kıtadan 28 lider gözden geçirilmiştir. Amerika kıtasından 8, Batı Avrupa’dan 8, Asya-Pasifik’ten 4’er ve nihayet Afrika kıtasından 4 lider bu kıstasla seçilmiştir. Liderlerin kim olduğu ve hangi yazarlar tarafından popülist olarak görüldüğü ise 237.ve 238. sayfalarda bir tabloyla gösteriliyor. Son olarak kaynakça kısmını göz attığımızda ne kadar geniş çaplı bir araştırma ve literatür taraması yapıldığı göze çarpmaktadır. Yaklaşık 33 sayfadan oluşan kaynakçaya bakarak literatürün neredeyse tamamının taranmış olduğunu görmekteyiz. Eserin, popülizm üzerine eğilmek isteyenler için ufuk açıcı nitelikte olduğunu ve mutlaka okunması gerektiğini yeri gelmişken not edelim.

Popülizmin Küresel Yükselişi

1. Birinci Bölüm – Giriş: Popülizmin Küresel Yükselişi

Yazar birinci bölüme başlarken Avrupa Birliği'nin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik sorunlardan bahsetmektedir. Gerçekten de eserin yazıldığı 2016 yılında Avrupa'da göçmen karşıtlığını temel alarak yükselen aşırı sağ, İngiltere'de başlayan Brexit tartışmaları ve bazı devletlerin Euro Bölgesindeki borç krizi görünür durumdaydı. Ayrıca yazar, Avrupa'da siyasi partilere katılım oranının düştüğünden de bahsetmektedir. Özellikle göçmenlere tepki gösteren Avrupalıları yanlarına alan aşırı sağcı popülist liderler (Hollanda'da Geert Wilders, Fransa'da Marine Le Pen, Avusturya'da Jörg Haider) güçlenmeye başlamış durumdaydı ve popülizm literatürü de bu akımı araştırmaya yönelmişti. Moffitt'e göre elitlere duyulan öfke yukarıda sayılan sebeplerden ötürü halk nezdinde artmaktadır. Dolayısıyla kurumlara duyulan güvenin de sarsıldığını yazara göre aşikârdır. Popülizmin dirildiğini ve bir öç alma girişimiyle tekrar geldiğini çeşitli dünya ülkelerinden popülist lider isimleri vererek beyan etmektedir. Akademide ve dış basında popülizmin meselesinin ele alınış şeklini dile getirmektedir. Akademide popülizmin demokrasiyle bağlantılı olduğunu söyleyen yeni bir tartışmanın türediğini ve dış basında ise popülizm hakkında olumlu ve olumsuz düşünen kişiler olduğundan söz etmektedir.

Nihayetinde yazar popülizmi içinde yaşadığımız bağlamdan, zaman ve mekândan kopmadan çağdaş bir biçimde yeniden düşünmemiz gerektiğini söylemektedir. Buradan yola çıkarak popülizmi klasik olarak halk-elit ayırımına dayanan bağlamından koparmaktadır. Popülizmi bir "siyasi üslup" olarak göstererek edimsel boyuta taşımaktadır. Amacı çağdaş popülizmi değerlendirirken değişen kitle iletişim araçlarına, sosyal medyaya ve yeni medyaya vurgu yapmaktır. Yazar, bu araçlar vasıtasıyla popülist liderlerin söylemlerinde, giyimlerinde, hareketlerinde yeri geldiğinde jest ve mimiklerinde ve hatta katıldığı programlarda bir "siyasi üslup" oluşturduğunu ifade etmektedir. Ona göre kavramın bölgesel değil, küresel olarak incelenebilmesi için yani hem Asyalı bir popülist lideri hem de Latin Amerikalı bir popülist lideri aynı anda kapsayacak ortak davranışlar bütünü bulmak açısından siyasi üslup olarak popülizm bize en geniş çerçeveyi sunar. Lideri edimsel boyutta ele alarak performansı gösteren kişi, halkı ise onun izleyicisi ve alıcısı konumunda görmektedir. Bölümün sonunda ise araştırmasının yönetsel boyutunu ele almaktadır. Çalışmasını disiplinler arası bir şekilde yürüttüğünü özellikle karşılaştırmalı siyaset alanında yapılan bölgesel vaka çalışmalarını araçsal olarak kullandığını belirtmektedir. Vaka çalışmalarından ve diğer çalışmalardan yola çıkarak tümevarımsal bir çalışma yapmıştır. Yazarın çalışmaları araçsal olarak görmesinden kastı aslında bugüne kadar yapılan araştırmaların yüzeysel olduğuna ve sadece bölgeleri kapsadığına dair bir eleştiridir. Yazar kitap boyunca daha bütüncül bir teori oluşturmak üzerine odaklanmıştır.

2. İkinci Bölüm – Popülizme İlişkin Sorunlar

Moffitt, popülizm kavramının basitçe beğenmediğimiz siyasetçileri karalamak adına kullandığımız bir kavrama indirgenmemesi gerektiğinden ve popülizm kavramının çağdaş siyaseti anlamak adına oldukça yararlı olduğundan bahsetmektedir. Bu sebeple kavramın tarihçesine inmektedir. Kavramın referans yaptığı tarihsel olayların başlangıcını 1890'larda Birleşik Devletlerdeki toprak reformu yanlısı siyasal ve toplumsal harekette ve 1860-70 yıllarında Rusya'daki entelektüellerin köylülere ulaşmak için oluşturduğu harekette bulmaktadır. Fakat özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde hem popülist olarak görülen liderler ve hareketlerin sayısı artmış hem de kavram derinlemesine tartışılmaya başlanmıştır. Bu noktada literatürde yapılan ilk tanımlara göz atan yazar, Shills ve Lipset'in tanımlamalarına yer vermiştir. Shills (1955, 1956), ABD'de ortaya çıkan komünizm karşıtı McCarthyiciliği popülizm olarak tanımlamış ve kavramı kırsal alana hapsetmekten kurtarmıştır. Lipset ise İkinci Dünya Savaşı sırasında Yahudilere yapılan ayrımcı politikaları göz önünde bulundurarak popülizmin antisemitist ve yabancı düşmanı bir izleğe sahip olduğunu vurgulamıştır. Moffitt, 1960'lar boyunca ise terimin bir grup araştırmacı tarafından Latin Amerika'ya kaydırıldığından

bahsetmektedir (Di Tella, 1965; Smith 1969). Şüphesiz bunun sebebi Getúlio Vargas ve Juan Perón gibi liderlerin klasik popülizm olarak adlandırılan grupta yükselmesiyle alakalıdır. Genel olarak kavramın özgünlüğünün oluşturulmasına dair o güne kadar yapılan tanımlamaların eksikliğinden bahsetmektedir.

Yazar, 1990 sonrası güncel çalışmalardan yola çıkarak popülizminin ne olduğuna yönelik dört ana başlık altında incelenme yapıldığını söylemektedir. Bunlar; *ideoloji, strateji, söylem ve siyasi mantık*tır. Popülizmi bir *ideoloji* olarak görenlerin görüşlerine yer vererek, Mudde'un çalışmalarına atıf yapmaktadır. Mudde (2007:23), popülizmin “zayıf merkezli bir ideoloji olarak toplumları kesin bir biçimde ‘halk’ ve ‘yozlaşmış elit’ olarak, homojen ve antagonistik iki gruba ayrılmış şekilde tahayyül eden ve *volante general* yani genel iradenin ifadesi olarak siyaseti tartışan minimal tanımını ileri sürer. Fakat Moffitt bu görüşe katılmamakla beraber popülizmi bütüncül bir kavram setine sahip bir ideoloji olarak değil var olan ideolojilere karşı birleşmiş bir dizi sınırlı kavram olarak görmektedir. Yazarın görüşüne ben de katılmaktayım. Popülist liderler liberalizm ya da sosyalizm gibi dünyayı küresel bir şekilde ele alan kavramlar üretmek yerine, muğlak bir halk-elit ayrımından yola çıkarak basit ve üstünkörü bir şekilde, yerel düzeyde seyreden mantıkla fenomene yaklaşırlar. Kaldı ki küresel olmasını bir kenara bırakalım, yerelliğinin yerelliği bile şüpheli durumdadır. Yerel olarak bile kullandıkları değer setleri yerlerine oturmamaktadır. Popülistlerin ‘halk’ diye bahsettiği kişiler topluluğu sadece tüm halkın bir bölümünü kapsayan ve onların taraftarı olan kişiler topluluğudur. Sosyalizmin sınıf kavramı ya da liberalizmin birey kavramı gibi derinliği olan kavramlara popülizmde yer yoktur. Popülizm zaman ve mekân açısından oldukça kısıtlı bir sürece yönelik palyatif tedbirler sunan politikalar üretmektedir. Yazar da aynı şekilde popülizmi ideoloji olarak görmenin minimal olduğundan yakınmaktadır. Örneğin bugünlerde Avrupa’daki aşırı sağın mülteci karşıtlığı ve sorununa yönelik çözümü, alımı durdurmak ve ülkelere geri göndermek ise bu politika, mültecilerin nüfuslarından dolayı mantıklı değildir ve kalıcı bir çözüm de değildir. Nüfusu yüzbinleri hatta belirli ülkelerde milyonları bulan göçmenlerin tamamının kendi ülkelerine dönmeleri mümkün gözükmemektedir. Mülteci sorunu yaşayan ülkeler, kalıcı çözümü mültecileri kültürlerine entegre etmekte bulmalıdır.

Popülizmi *strateji* olarak gören bakış açısına göre ise ideoloji ve politik değerler, popülist lider ve onun etkilediği halk için önemli bir yer ifade etmez (Weyland, 2001). Önemli olan liderin takipçileriyle kurduğu ilişkinin biçimidir. Partiler ve hareketler değil, lider-halk ilişkisi öne çıkmaktadır. Yazara göre popülizmi strateji olarak görmek popülist olmayan siyasetçileri de işin içine katmaktır ve dolayısıyla soruna yol açmaktadır. Çünkü taraftarlarını peşinden sürükleyen popülist olmayan iyi iletişimciler de siyasetçilerin içinde mevcuttur. Ayrıca Moffitt düşük kurumsallığın olduğu yerde popülizmin ortaya çıkacağı mefhumunu da Le Pen’in Ulusal Cephesi ve Geert Wilders’in Özgürlük Partisi’nden yola çıkarak geçersiz görmektedir. Çünkü kitle ile sayılan kurumlar arasında o ülkelerde sıkı ilişkiler mevcuttur. Ek olarak Latin Amerika popülizmini Roberts (2006), organik, emek temelli, partizan ve seçimli olmak üzere stratejik bağlamda incelemektedir. Yazar bu görüşe de yer vermekte ancak sınıflandırmanın alansal olarak geçerli olduğu ve halkı dışarıda bıraktığı eleştirilerini getirmektedir.

Popülizmi *söylem* olarak görmek demek ise yazara göre genelde bir konuşmada veya nutukta kendini gösteren belirli bir siyasi ifade biçimi olarak tanımlanmaktadır. Buradan yola çıkarak popülist veya popülist değil damgası vurmak bu görüşe göre yersizdir. Siyasetçileri veya liderleri onların söylemlerine istinaden ‘az’ ya da ‘çok’ popüler olarak değerlendirmek daha gerçekçidir. Fakat yazar söylem analizi yöntemini sorunlu bulmaktadır. Yazara göre söylem analizi kullanılırken hangi sözlerin seçilip kullanılacağı kişisel bir yorumdur ve belirli sözler ve kalıplar kimi kültürlerde farklı anlamlara gelebilmektedir. Dolayısıyla bütüncül bir yöntemle karşılaşmamaktayız. Bu da mekânsal kapsamı sınırlandıran ve diğer faktörlerin göz ardı edilmesine sebep olan etmendir.

Popülizmi siyasi mantık olarak değerlendirme meselesi ise Laclau'nun kavramsallaştırmasından ortaya çıkmıştır. Laclau, "Popülist Akıl Üzerine" (2005) adlı eserinde, geçmişte yapılmaya çalışılan popülizm tanımlamalarının, popülizmi ontik içeriği üzerine konumlandırmayı kabul ettiği ve kavramın ontolojik durumunu yakalayamadığı için kaçınılmaz bir şekilde başarısız olduğunu ileri sürer. Ayrıca eşitliğin fark üzerinde zafere ulaştığı her yerde popülizmin ortaya çıktığını öne sürer yani siyasi alan dikotomiktir. Halk öznedir ve popülizm de onun mantığıdır. Moffitt, bu görüşün temelde doğru ve güçlü olduğunu ancak güçsüz tarafları olduğunu da düşünmektedir. Kavramın kaygan yapısı, siyasi bir vaka analizine uygulanabilirlik ve gözlemlenebilir bazı örneklerin Laclau'nun teorisindeki talepler ve siyasi alan mantığına ters gelmesi yazara göre teorinin güçsüz taraflarıdır. Sonuç olarak, Moffitt bu bölümde popülizmin ne olduğuna dair çalışmalara ve fikirlere değinmiştir. Literatürdeki kavramsal tıkanmaya işaret ederek ileriki bölümde siyasi üslup olarak popülizm kavramını kendi fikirleriyle derinleştirmeye çalışmaktadır.

3. Üçüncü Bölüm – Çağdaş Popülizmi Anlamak: Siyasi Üslup Olarak Popülizm

Siyasi üslup olarak popülizm anlayışı, Moffitt tarafından benimsenen anlayıştır. Üçüncü bölümde yazar bu kavramı derinleştirmeye çalışmaktadır. Popülizmi siyasi üslup olarak kavramak ilk kez yazarın dile getirdiği bir şey değildir (Siyasi üslup daha önce Canovan (1999), Jagers ve Walgrave (2007), Taguieff (1995) tarafından dile getirilmiştir). Zaten bundan ikinci bölümde bahsedilmişti. Üçüncü bölümde strateji ve söylemin de siyasi üslup içinde bir bütünlük arz ettiği yazarın dile getirdiği hususlardan biridir. Fakat o, söylemler ve söylemlerin yarattığı duygulanımsal boyutun popülizmi anlamak için yeterli olmadığını düşünmektedir. Söylem ve duygulanımsal boyuta ek olarak, "yapıyor olma" durumunun siyasetin göz ardı edilemez bir parçası olduğu siyasi üslup olarak popülizmi kavramakta hayatidir.

Yazar devamında kavramı derinleştirmek adına Hariman, Ankersmith ve Pels'in siyasi üslup anlayışlarıyla ilgili bilgiler vermekte ardından kendi siyasi üslup anlayışını açıklamaktadır. Yazara göre siyasi üslup, popülist liderlerin hem siyasi olan hem de kamusal olan alanda iktidarı eline geçirmek için kullandığı edimsel, söylemsel ve retorik boyutu kapsayan dolayımınmamış bir performanslar repertuarıdır. Moffitt, performansı güçlendiren etmenlerden en önemlisinin kurumlara ve siyasi partilere duyulan güvensizlik olduğunu söylemektedir. Eser 2016 yılında yazılmış olduğu için Donald Trump'ın ABD Başkanı seçilmesi örnek olarak verilememiştir ancak iyi bir örnek olduğunu düşünüyorum. Trump'ın Cumhuriyetçi Parti'den aday olurken, parti içinden bile büyük muhalifleri vardı ve tam olarak partiyi ele geçirememiştir. Başkanlığı süresince de başaramadı. Fakat tüm bunlara rağmen ABD'deki Trump taraftarları bunu önemsemedi. Kurumlara ve elitlere duyulan güvensizlik ve öfke Trump'ın seçilişinde etkili oldu.

Siyasi üslup olarak popülizm anlayışının popülizmin özünü kavramaya yönelik olmadığını ve onun deyimleriyle bir kullanma kılavuzu oluşturup evrensel bir tanılama metodu oluşturmaya yönelik olduğunu söylüyor. Tanılama metodunu oluşturan özellikleri ise üç ana başlık altında toplamıştır. Birincisi 'elit' karşısında liderin halka başvuruyor olması, ikincisi liderin kaba tavırları ve üçüncüsü ise kriz, çöküş veya tehdit halidir. Kaba tavırlar sergilemek lider için teknokratik siyasi üslubun karşısına dikilmek ve halktan olduğunu gösterme ve icra zamanı demektir. Teknokrasi ve popülizm arasındaki temel farkın ideoloji olmadığını da vurgulamaktadır. Fakat ben bu görüşüyle popülizmin epistemolojik boyutunun yadsındığını ve gözden kaçırıldığını düşünmekteyim. Nihayetinde insanlar özellikle yaşadığımız post-truth çağda patolojik bir şekilde yalana ve kirli haberlere inanmaya meyilli davranışlar sergilemektedirler. Dolayısıyla insanların elitlere duyduğu öfke aynı zamanda bilginin kaynağına yönelik de bir inkâr mekanizmasını su yüzüne çıkarmaktadır. Üç özellik de yazar için bir bütünlük oluşturmaktadır ancak kriz, çöküş veya tehdit hali popülist lider için tam bir sahnedir ve performansını icra etme yeri ve zamanıdır. En önemli unsur dolayısıyla bu gibi hallerin ortaya çıkışıdır diyebiliriz.

4. Dördüncü Bölüm – İcracı: Popülizm ve Lider

Günümüz medyasının artan hâkimiyeti ve çok odaklı bir hale gelmiş olması Moffitt için kritiktir. Moffitt, medyanın artan öneminin görüldüğü günümüzde liderin asıl üstünde durulması gereken aktör olduğunu söylemektedir. Onların aynı zamanda sıradan ve sıra dışı olmalarının ustalık gerektiren bir şey olduğunu dile getirmektedir. Hugo Chávez'in "aynı benim benim gibiyken" ibaresi kitapta hatırlatılmış ve hem sıradan hem sıra dışı görünmek konusunda çarpıcı bir lider örneği olarak verilmiştir. Kendisi rütbeli bir askerdir ancak dış görünüşü itibarıyla bir yerliye benzetilmektedir. Doğup büyüdüğü yer ise Venezuela'nın taşrasıdır. Nihayetinde liderin popülizmdeki konumuyla ilgili birçok tartışma olduğundan bahsederken, liderin rolünün coğrafi olarak ve ülkelere göre farklılık gösterdiğini düşünmektedir. Örneğin, Latin Amerika'daki güçlü başkanlık sistemi liderin rolünü öne çıkarmasına ve ayrıcalıklar tanımalarına rağmen, Batı Avrupa'daki parlamenter demokrasilerde liderler aynı niteliği taşımamaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi Wilders ve Le Pen'in sadece kendilerinin değil, partilerinin de öne çıkmış olmasının sebebi bu yüzdendir. Fakat istisnai örnekler mevcuttur. Birleşik Devletlerde toprak reformu talebinde bulunan Çay Partisi'nin o dönem güçlü bir lideri yoktur. Ya da Brezilya'daki 'Topraksızlar Hareketi' lider figürüne sahip değildir.

O halde, sıradanlığın icrası nasıl gerçekleştirilir? Moffitt burada tutarlı bir biçimde daha önce bahsettiği kaba tavırlar özelliğine yeniden vurgu yapmaktadır. Chávez'in 'Alo Presidente' adlı kendi sunduğu televizyon programında halk şivesiyle İspanyolca konuşuyor olması buna iyi bir örnek teşkil eder. Halktan olduğu imgesini giyimi, kuşama, beyanları ve davranışlarıyla o kadar iyi icra eder ki asker kökeni oluşu taraftarları açısından sorun yaratmaz. Yazara göre kendilerini söylemsel olarak teknokratik üsluptan uzakta tutmaları çok önemlidir. Gerekirse küfür ve hakareten de kaçınmazlar çünkü görünür olmaları ve 'reyting' kazanmaları başarıları için hayatidir.

Bölüm sonunda liderin bedeni ve siyaset konusuna değinilmiştir. Moffitt liderin bedeni ve taraftarları arasındaki tuhaf ilişkiyi liderin 'halk'ın sorunlarını çözecek tek kişi olarak görülmesi ve taraftarları gözünde kelimenin tam anlamıyla halkın ortak kimliğinin onun bedeninde cisimlendiğine inanması şeklinde açıklamaktadır. Yazar, liderin bedeninin güçlü olması, sağlıklı görünüşü ve hatta Berlusconi örneğinde gördüğümüz gibi cinsel anlamda güçlü olduğunun sürekli ön plana çıkartılmasını da önemsemektedir. Çünkü hastalık ya da güçsüzlük halkın çözülüşü anlamına gelmektedir.

5. Beşinci Bölüm – Sahne I: Popülizm ve Medya

Moffitt, çağdaş popülizm konusunda medyaya verdiği önemden bahsetmiştir. Popülist lider için medya, performansını icra edeceği bir sahnedir. Yazar buna değinerek liderin medyatikleşmesi vasıtasıyla popülerliğini artırdığından söz etmektedir. Ona göre günümüz medyası ve popülizmin mantığının bulunduğu, iki tarafında çıkarına olan yani kazan-kazan ilişkili bir durum söz konusudur. Medyatikleşme adı altında gerçekleşen şey politik süreçlerin medyanın taleplerine göre uyarlanması durumudur. Şüphesiz bu durumdan en çok hoşnut olacak kişiler de popülist liderlerdir. Dramatizasyon, kutuplaştırma, kişiselleştirme, basitleştirme ve skandallara odaklanma medya ve popülist liderin ortaklaşa istedikleri şeylerdir. Fakat burada yazar popülist liderler için işlerini zorlaştıran bir durumdan bahsetmektedir. Kimi zaman medyanın iletişim uzmanları ya da kendi danışmanları liderin konuşmalarını hafifleterek kaba cümlelerden ve vurgulardan ayıklamaktadırlar. Moffitt, özgünlük ve doğrudanlığın lider ve taraftarları arasındaki ilişki için gerekli koşullar olmaları dolayısıyla bazı liderlerin elindeki metinleri dikkate almadan doğaçlama konuştuklarından bahsetmektedir.

İkinci olarak yazar medya ve lider ilişkisine kendi deyimiyle aşk-nefret ikileminden bahsetmektedir. Ona göre popülist liderler elindeki fırsatları medyada görünmek için harcarlar fakat aynı zamanda medyanın da elitler tarafından ele geçirilmiş olduğunu savunurlar. Eğlence ve

siyaset arasındaki çizgiyi bulanıklaştırmak isterler. Görsel ve işitsel bağlamda bir televizyon figürü olmak popülizmi yaratmaz ancak desteklemektedir. Fakat medya kanalları liderlerin aleyhine tavır da alabilmektedirler. Son zamanlarda sosyal medyada yayılan bilgi kirliliğine karşı Twitter ve Youtube gibi siteler önlem almaktadırlar. 2021'deki başkanlık seçimlerini Joe Biden'a kaybeden Trump'ın seçimlerde oyların çalındığına dair attığı mesaja Twitter tarafından sınırlama getirilmiş hatta kanlı Kongre baskınından sonra hesabına erişim engeli konulmuştur. Aynı şekilde Youtube ve Twitter'dan pandemiyle ilgili yalan ve kulaktan dolma bilgiler paylaşan Brezilya Başkanı Bolsonaro'nun hesabı engellenmiştir.

Yeni medya ve değişen kitle iletişim araçları yazarın bu bölümde ele aldığı medya konusundaki son noktadır. Halkın temsil edildiği sahneler günümüzde oldukça çoğalmıştır. Sosyal medya aracılığıyla liderler birebir olarak halkla iletişim kurabilmektedir. Örneğin Brezilya'nın popülist Başkanı Bolsonaro haftalık olarak instagram hesabı üzerinden canlı yayın yapmaktadır. 2002'de Chávez'e karşı girişilen gerçekleştirilen başarısız darbe girişiminde geleneksel medyanın rolü ortadadır. Venezuela medyası günlerce Chávez'in istifa ettiğine dair asılsız haberler paylaşmıştı. Buna rağmen Chávez'in istifa etmemekteki kararlı direnişi medya-siyaset-cunta üçgenine engel olmuştur. 2002 sonrası Chávez'in medyayı devlet tekeline alma girişimleri de Chavez'in kendine ders çıkardığını göstermektedir. Popülist liderler tarafından geleneksel medya tarafından yapılan engelleme girişimleri bertaraf edilmeye çalışılmakta ve coğrafi olarak daha çok insana hitap eder bir konuma gelinmek istenmektedir. Tüm bunları göz önünde bulunduran yazar artık medyanın rolü geçmişe nazaran gittikçe değişmiş ve farklılaşmıştır demektedir. Siyasi üslup olarak popülizm kavramının çağdaş medyanın rolüne bakmadan anlaşılamayacağını savunmaktadır.

6. Altıncı Bölüm – İzleyiciler: Popülizm ve Halk

Yazar, popülizme maruz kalan 'halk' ile ilgili soruların cevaplanması için *dolayım* kavramından bahsetmektedir. Bölümün ana tezi halk ile lider arasındaki ilişki türünün doğrudan olamayacak kadar karmaşık olduğudur. Ayrıca popülizm literatüründe doğrudanlık kavramının yeterince irdelenmediği de dile getirilmektedir. Halkla lider arasındaki dolayimsızlık sorunu daha önceki bölümlerde yazarın bahsettiği halkın liderin bedeninde cisimlenmesiyle çözülmektedir. Lider doğrudan her bireyin sorunlarına vakıf olamaz ancak performansını öyle iyi icra eder ki bu dolayimsızlık da taraftarlarının gözüne çarpmaz. Lideri ve kendi arasında dolayimsız bir ilişki olduğu illüzyonuna kapılır. Moffitt, Geert Wilders'in resmî üyesi olduğu partiye halkın resmî üye olmadığını ve ancak gönüllülük esasına dayalı olarak partiye hizmet edebildiği örneğini vererek konuya değinmektedir. Wilders, parti içinde bile hesap verilebilir bir konumda değildir. Buna rağmen halkı temsil ettiğini iddia etmektedir. Eserde üzerinde çok durulmamış ancak popülist liderlerin hesap verilebilirliğe karşı oluşu fenomeni anlamakta önemlidir. Popülist liderlerin kurumlarla ve hatta yeri geldiğinde kendi siyasi partileriyle bile sorun yaşamalarının en önemli sebebi dolayimsızlık illüzyonundan dolayı kendilerini hesap verebilir görmemeleridir.

Fakat burada yazarın değindiği bir diğer önemli husus ise medyanın kendini halkın yerine koyduğu durumlardır. Moffitt, medyanın kimi zamanlarda kendini halkın yerine koyarak, halk adına aktif bir biçimde siyasetçileri yargıladığından söz etmektedir. Medyadaki patronaj ağları ve ideolojik saplantılar popülizmin lehine de aleyhine de sonuçlanabilmektedir. Örneğin sadece reytingini artırmaya yönelik kâr amaçlı bir medya kanalı sürekli yankı uyandıracak söylemlerde bulunan bir siyasetçiyi ideolojik olarak yanlı davranmadığından ekranlarına çıkarabilir. Ek olarak, yazar yapılan araştırmalardan yola çıkarak popülist lideri destekleyen medya kanalının izleyicilerinin de o lideri destekleme yönünde meylettiğini beyan etmektedir. Sonuç olarak bölümün sonunda popülizm ve medya süreçlerinden çıkarılacak dersler özetlenmiş ve halkın ilgisinin lider tarafından çekilmesinin ana gereklilik olduğu vurgulanmıştır.

7. Yedinci Bölüm – Sahne II: Popülizm ve Kriz

Popülizm ve kriz, literatürde birbiriyle ilişkilendirilen iki kavramdır. Popülizmin zayıf bir ideoloji olduğunu söyleyen anlayışa göre krizler ve popülizm arasında açık bir ilişkiden söz edilebilir. Krizlerin çağdaş siyasete her daim içkin olduğu Mudde tarafından benimsenmiştir. Mudde (2017), 1950’ler ve 60’ların “ideolojinin sonu”, 70’lerin katılım kriziyle, 80’lerin siyasi partilerin kriziyle, günümüz siyasetinin ise kartelleşme, patronaj ilişkileri ve yolsuzluklarla birlikte siyasi güvenin ve inancın kriziyle anıldığını ifade etmektedir. Krizin her daim bir şekilde var olduğu alenidir. Yazar da bu bölümde Mudde’un görüşlerine yer vermiştir. Moffitt siyasi üslup görüşüne yakın olanların kriz ve popülizm ilişkisini muğlak bulduğunu ileri sürer. Onlara göre derinlikli değildir ve ikisi arasında kaba bir eğilim söz konusudur. Genellikle dışsal bir faktör olarak değerlendirilir. Yazara göre kriz ve popülizm birbirine içkindir ve kriz kavramının kendisi muğlak görülmektedir. Bir ülkede gerçekleşen krizler halkın her tabakası tarafından kriz olarak algılanmamaktadır.

Moffitt, popülist liderin edimsel olarak görevinin halk nezdinde kriz olarak görülecek durumlar yaratmakta yattığını söylemektedir. Kriz yaratılırken liderler her türlü safsata yöntemini kullanmaktan kendini alıkoymazlar. Siyasi başarısını sağlayacak yalanları söylemekten çekinmezler. O hâlde, popülist liderler başarısızlığı kriz olarak göstermeyi nasıl başarırlar? Yazara göre bu altı basamaktan oluşmaktadır. Bunlar; başarısızlığı tanımlamak, başarısızlığı kriz düzeyine çıkarmak için onu geniş bir çerçeveye oturtmak ve ona geçici bir boyut katmak, “halk”ı krizin sorumlularına karşı çerçevelemek, performansını artırmak için medyayı kullanmak, güçlü liderlik ve hemen-şimdi basit çözümler sunmak ve krizi yaymaya devam etmektir. Altı basamağın tüm faktörleri bölümde açıklanmıştır.

8. Sekizinci Bölüm – Popülizm ve Demokrasi

Popülizmin demokrasiyle yakınlığı yazara göre literatürde üç görüş etrafında toparlanabilir. Fenomenin demokrasiye olumlu etkiler yaptığını söyleyenlerin başını Laclau çekmektedir. Moffitt liberalizme eleştirel gözle bakanların ve ‘radikal demokrasi’ yanlılarının ikisi arasında olumlu bir ilişki gördüklerinden bahsetmektedir. İkisi arasında kötü bir ilişki olduğunu savunanları da fenomeni radikal sağ parti liderlerine indirgedikleri konusunda eleştirmektedir. Yazar bu görüşün çok dar olduğunu ifade etmektedir. Latin Amerikalı sol örnekler; Rafael Correa, Chávez ve Evo Morales’in anti-demokratik eğilimleri olumsuz ilişkinin radikal sağa sığdırılmayacağını bize göstermektedir. Yazar bu görüşü savunanların liberal dünya görüşüne sahip kişiler olduğunu söylemektedir. Gustave Le Bon ve Sigmund Freud’un kitlelerin bilinçsizliğine yönelik yaptığı çalışmalar liberal görüşlü kişilerin fikirlerini etkilemiş olduğu düşünülebilir. Muğlak yaklaşım ise yazarın da içinde bulunduğu görüştür. Vaka çalışmaları ile bölgesel popülizm karşılaştırmaları muğlak yaklaşım için önem taşımaktadır. Çünkü bir popülist partinin veya liderin demokratik veya anti-demokratik olup olmadığı bölgeye göre değişiklikler barındırmaktadır. Yazar da bunu vurgulayarak demokrasi ve popülizm ilişkisinin sadece kurumlara bakılarak çözülemeyeceğini bu bölümde dile getirmekte ve demokratik ve anti-demokratik eğilimlerin aynı anda popülizm içinde bulunabileceğini söylemektedir.

9. Dokuzuncu Bölüm – Sonuç: Popülizmin Geleceği

Kitabın son bölümünde kitabın temel argümanları tekrar açıklanmış ve sonuca vardırılmak istenmiştir. Arka kapakta alıntı yapılan kısım ise kitabın “Popülizmin Geleceği” isimli son başlığının içinden alıntılanmıştır. Moffitt popülizmin Afrika’dan Asya’ya Amerika’dan Pasifik’e kadar dünyanın her yerinde revaçta olduğunu tekrar beyan etmiştir. “Elitlerin” görece olarak başarısız yönetimlerinden bunalan halk tabakalarının, sesini duyuramadığını düşünen her vatandaşına içine alarak büyüdüğü kanısındadır. Fakat sadece memnuniyetsizlik yazarın yeterli gördüğü bir kavram değildir. Günümüz medyasının “iletişim bolluğu” ona göre popülist liderler için elverişli bir zemin oluşturmaktadır ve bunun üzerinde iyi performans gösteren aktörler başarı

sağlamaktadırlar. Nihayetinde popülizmin kavramının çağımızda başka bir yöne evrildiğini eserinde göstermiştir. Popülizmin demokrasinin patolojisi olarak görülmemesi gerektiğini, demokrasi içinde popülizmin kalıcı bir bileşen olduğunu ve daha fazla ciddiye alınması gerektiğini düşünmektedir. Çağdaş popülizmi anlamak için siyasi üslup olarak popülizm kavramını derinleştirmeye çalışan yazar, bize bahsettiği gibi geniş bir kavramlar seti vermiş bulunmaktadır.

Genel Değerlendirme

Popülizm hakkındaki tartışmalara geçmeden önce demokrasinin ya da ideal yönetim biçiminin ne olduğuna dair karar vermemiz ve niteliklerini belirlememiz gerekmektedir. Çünkü demokrasiden kastımız eğer “liberal” demokrasiyse bugün onun ve “temsili” demokrasinin sorunları ortadadır. Eserde de değinildiği üzere, “halk”ın bir kısım tabakası, karmaşık yönetim sistemini anlamamakta ve eğer anlamadığı karmaşık yönetim sisteminin bulunduğu ülkede bir de ekonomik sorunlarla başa çıkmaya çalışıyorsa, kendisine hayal satacak, tüm sorunlarını anladığını söyleyecek, geçmişin “demagogları” şimdinin ise *popülistlerine* meyletmektedir. Hakikatin önemsizleştiği postmodern bir çağda yaşadığımızı düşünürsek, hakikatin değil estetiğin ön plana çıkmasından ötürü popülizmin geleceği bir distopya haline getireceğinden oldukça şüphe etmekteyim (her ne kadar Moffitt popülizmi patoloji olarak görmememizi söylese de). Bu sebeple popülizm tartışmasının altında yatan sebep aslında demokrasinin niteliği ile ilgili bir çatışmadır.

Esere dönecek olursak popülizm tartışmasının her yönüyle ele alındığı görülmektedir. Lider, halk, medya, demokrasi, üslup ve kriz yani popülizm fenomenini oluşturan neredeyse tüm kavramlar ve onlarla ilişkisine değinilmiştir. Popülizmi bölgesel olarak incelemeye çalışan hâkim anlayışa karşı siyasi üslup olarak popülizm kavramını belirli bir mantık silsilesi içinde oturtmaya çalışmıştır. Bu bağlamda eserin popülizmle ilgilenen kişiler için ufuk açıcı bir özelliğe sahip olduğunu söyleyebilirim.

Kaynakça

- Canovan, M. (1999). Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies*, 47(1): 2-16.
- Di Tella, Torcuato S. (1965). Popülism and Reform in Latin American. Cladio Véliz (Ed.). *Obstacles to change in Latin America* (s.47-73). Oxford: Oxford University Press.
- Jagers, Jan ve Walgrave, Stefaan (2007). Populism as Political Communication Style: An Empirical Study of Political Parties' Discourse in Belgium. *European Journal of Political Research*, 46(3): 319-345.
- Laclau, E. (2005). *On Populist Reason*, Verso, Londra [Türkçesi: *Popülist Akıl Üzerine*, Çev. Nur Betül Çelik, Epos, Ankara, 2018, 2. Baskı].
- Lipset, S.M. (1960). *Political Man: The Social Bases of Politics*. New York: Double Day, Garden City.
- Mudde, C. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shils, E. A. (1955). Popülism and the Rule of Law. *Conference on Jurisprudence and Politics Preceedings* (1954). Scott Buchanani University of Chicago Law School, Chicago, s.91-107.
- Shils, E. A. (1956). *The Torment of Secrecy: The Background and Consequences of American Security Policies*. Free Press, Glencoe, II.
- Smith, P. H. (1969). Social Mobilization, Political Participation, and the Rise of Juan Peron. *Political Science Quarterly*, 84(1): 30-49.
- Tagieuff, P. (1995). Political Sciences Confronts Populism: From a Conceptual Mirage to a Real Problem. *Telos*, 103: 9-43.
- Weyland, K. (2001). Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comperative Politics*, 34(1): 1-22.

Furkan YAMAN*

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Latin Amerika Çalışmaları Merkezi

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Latin Amerika Çalışmaları Merkezi
frkn.yamanim@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3257-5362>.